

**Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення
відповідальності військових службових осіб за втрати особового складу»
(реєстр. № 15365 від 29.06.2026)***

***Анотація.** В інформаційній довідці розглянуто питання запровадження кримінальної відповідальності військової службової особи за віддання наказу або розпорядження, що спричинило невинуватні втрати особового складу у контексті проєкту Закону України реєстр. № 15365 від 29.06.2026 (далі – законопроект).*

Проаналізовано відповідність законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, нормам чинного кримінального закону.

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, військова службова особа, наказ, розпорядження, особовий склад, невинуватні втрати.*

Вступ

Забезпечення належного управління військами в умовах збройної агресії проти України та воєнного стану актуалізують питання недопущення зловживань військовими службовими особами, обґрунтованості їх наказів та мінімізації втрат особового складу.

З огляду на конституційний обов'язок держави щодо забезпечення захисту суверенітету і територіальної цілісності України, визначений статтею 17 Конституції України, удосконалення підстав відповідальності військових службових осіб має забезпечувати баланс між завданнями посилення відповідальності за незаконні рішення та збереженням можливості оперативно приймати рішення в умовах бойової обстановки.

Законопроект розроблено з метою «удосконалення кримінально-правового регулювання шляхом встановлення кримінальної відповідальності військових 2 службових осіб за нехтування життям та здоров'ям підпорядкованого особового складу, що призвело до невинуватних втрат, а також закріплення положень щодо виправданого тактичного ризику як обставини, що виключає кримінальну відповідальність»¹.

У зв'язку з цим, пропонується доповнити Кримінальний кодекс України (далі – КК України) статтею 426-2 «Віддання наказу або розпорядження, що спричинило невинуватні втрати особового складу».

Визнаючи необхідність удосконалення підстав кримінальної відповідальності військових службових осіб під час здійснення військового управління, вважаємо за доцільне зазначити наступне.

¹ Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності військових службових осіб за втрати особового складу» (реєстр. № 15365 від 29.06.2026). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70265>

Основна частина

Особливе місце в механізмі кримінально-правової законотворчості належить підставам криміналізації, які містять пряму вказівку на обмеження, пов'язані з якістю запровадження нових норм. Зміни норм кримінального закону в бік розширення сфери його дії чи посилення відповідальності мають здійснюватися за принципом крайньої необхідності й обґрунтованості: базуватись на результатах аналізу практики застосування його норм, наявності випадків, коли справді небезпечні діяння залишались безкарними внаслідок недосконалості закону.

Наведена у пояснювальній записці аргументація на кшталт: «Кримінальний кодекс України не містить спеціальної кримінально-правової норми, яка б безпосередньо встановлювала відповідальність військових службових осіб за прийняття явно необґрунтованих рішень» не може вважатися достатнім обґрунтуванням доцільності прийняття пропонованих законодавчих новел.

Законопроект оперує поняттями, зміст яких не узгоджується з термінологією кримінального закону, що не дозволяє належним чином їх ідентифікувати та встановити відмінності між ними.

Так, частина перша статті 426-2 КК України (у редакції законопроекту) передбачає відповідальність за віддання наказу або розпорядження військовою службовою особою всупереч очевидній тактичній або оперативній недоцільності, якщо виконання такого наказу або розпорядження призвело до значних невинуватених втрат особового складу.

Водночас поняття «очевидна тактична недоцільність», «оперативна недоцільність», «невинуватені втрати» є оціночними та не мають законодавчого визначення, що не відповідає вимогам статті 8 Конституції України, відповідно до якої в Україні визнається і діє принцип верховенства права, складовою якого є принцип правової визначеності.

Відсутність законодавчих критеріїв оцінки тактичної, оперативної доцільності створює ризик можливого свавільного втручання у діяльність військового командування через значну дискрецію правозастосовних органів у визначенні того, чи був наказ «тактично виправданим». Такий підхід не узгоджується із вимогами частини другої статті 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади та їх посадові особи повинні діяти виключно на підставі, у межах повноважень та способом, передбаченим Конституцією і законами України та може створити ризики надмірної обережності при прийнятті рішень командирами, уникнення ініціативних дій та затримки ухвалення рішень, що в умовах воєнного стану негативно впливатиме на забезпечення обороноздатності держави.

Виокремлення підстав кримінальної відповідальності за віддання наказу або розпорядження, що спричинило невинуватені втрати особового складу, зумовить конкуренцію кримінально-правових норм, тобто ситуацію так званого надмірного регулювання, яка суттєво ускладнює кримінально-правову кваліфікацію. Діяння, які пропонується криміналізувати, містять ознаки складів

правопорушень, що передбачають відповідальність за недбале ставлення до військової служби (425 КК України), бездіяльність військової влади (стаття 426 КК України), перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (стаття 426-1 КК України).

Аналогічні зауваження стосуються частини п'ятої статті 426-2 КК України (у редакції законопроекту), якою передбачено спеціальні підстави звільнення від кримінальної відповідальності у випадку виправданого «тактичного ризику», оскільки, відповідно до статті 42 КК України заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам в умовах виправданого ризику для досягнення значної суспільно корисної мети є обставиною, що виключає кримінальну протиправність діяння (діяння, пов'язане з ризиком) і додаткової правової регламентації не потребує.

Положення законопроекту щодо набрання чинності законом не враховують приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу верховенства права важливо передбачити розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

Висновки

Представлений законопроект, спрямований на посилення кримінальної відповідальності військової службової особи за віддання наказу або розпорядження, потребує конкретизації об'єктивних та суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, визначення критеріїв розмежування із чинними нормами кримінального закону та належного обґрунтування доцільності пропонованих змін.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*